

CLIMA POSITIU DE TREBALL A L'AULA

Per a una bona gestió de l'aula és necessari partir d'una comprensió de l'aula com a lloc d'aprenentatge de competències cognitives i de competències socioemocionals (Vaello, 2005). Tant el rendiment acadèmic com la convivència formen part d'un únic currículum, que està al servei de la formació integral i d'un desenvolupament personal equilibrat. L'educació socioemocional és imprescindible per generar ambients positius d'aprenentatge i per resoldre i evitar conflictes.

En la construcció d'ambients d'aprenentatge positius i en el tractament de la disrupció a les aules, a banda de les intervencions de tipus curricular i organitzatiu que es decideixin a nivell de centre, és molt important la intervenció que es faci a nivell d'aula.

Parlem d'*estil docent* quan ens referim a les formes d'actuar dels professors/es, d'impartir classe, de comunicar-se i d'abordar els conflictes que sorgeixen a l'aula. Els estudis sobre *estil docent* mostren que existeixen diferents destreses i rutines personals que optimitzen el clima d'aula i el descens de la disrupció, i en conseqüència promouen l'aprenentatge i les relacions.

Seguint els quatre elements propis de l'estil docent, proposats per Isabel Fernández (2007), que influeixen en la interacció que el professor/a manté amb l'alumnat, parlarem de: l'estil per afrontar els conflictes, els procediments d'instrucció, les rutines i el control i gestió d'aula.

1. Estil per afrontar els conflictes

Els diferents estils comunicatius (assertiu, passiu, agressiu) produeixen una escalada o desescalada dels conflictes. Davant un incident disruptiu o una situació tensa no es tracta de polaritzar posicions, sinó de promoure l'acord i la disciplina positiva. La majoria d'incidents que es produeixen a l'aula poden ser corregits a l'acte i aconsellen l'ús de recursos personals. Els incidents lleus poden tractar-se amb un canvi de tasca o de ritme. La reiteració d'incidents, mitjanament importants, poden tractar-se amb crides d'atenció, propostes alternatives, apropament físic a l'alumne/a, conversa privada amb l'alumne/a, notificació a casa. Únicament els incidents molt greus exigeixen un tractament sancionador clar i contundent.

Per poder afrontar els conflictes amb adolescents s'ha de saber com és un/a adolescent, és a dir, què l'interessa, com se sent, com reacciona enfront determinades circumstàncies. L'adolescència és una etapa de desestabilització personal. Els adolescents es mostren ambivalents, tenen sentiments contradictoris, no toleren actuacions

arbitràries, alternen conductes infantils amb conductes més madures. Per això és tan important que el professor/a mantingui amb ells un tracte regular, coherent, que no els desconcerti.

L'autoestima influeix en el seu comportament. La manera d'implicar-se en els aprenentatges, i en matèries determinades, i les relacions amb els altres estan mediatitzades per l'autoestima. Així, un adolescent amb una baixa autoestima en l'aprenentatge de determinada matèria, li dedicarà menys temps, ganes i esforç, per tal d'evitar confrontar-se amb continguts que no domina i que el fan sentir-se a disgust amb si mateix. És molt important conèixer com afecta l'autoestima en l'equilibri personal de l'adolescent per poder treballar-la a l'aula.

2. En **els procediments d'instrucció** hi podem identificar els cinc principis que generen millors condicions educatives a l'aula (Tharp, 2002):

- a) facilitar l'aprenentatge amb activitats productives conjuntes
- b) incloure els contextos de les experiències dels alumnes
- c) ensenyar pensament complex
- d) desenvolupar la competència lingüística a tot el currículum
- e) ensenyar mitjançant la conversa educativa

a) ja que aquestes creen les condicions on es produirà el desenvolupament. Fer activitats conjuntes i conversar sobre elles són condicions essencials per la socialització i el creixement cognitiu. Participar amb el docent en una activitat en què aquest actua com a guia, company de diàleg i model és el que permet maximitzar el desenvolupament. Els docents que conversen mentre treballen amb els seus alumnes ofereixen una font d'informació privilegiada, ja que són ells els que posseeixen el coneixement dels conceptes, el lèxic i les maneres de definir, analitzar i resoldre problemes de la matèria. L'aprenentatge en cooperació, els alumnes treballant junts en projectes compartits que comporten ajudar-se mútuament i aprendre els uns dels altres, és una de les principals bases entorn al principi de l'activitat productiva conjunta.

b) contextualitzar l'ensenyança i el currículum a la realitat de les aules. Ancorar conceptes abstractes en el món experimentat és un procés universal de creixement cognitiu que és comú als adults, als adolescents i als infants. Hi ha un primer nivell, pedagògic, de contextualització, que recorre als esquemes mentals previs relacionats amb els continguts que s'impartiran. I un segon nivell, curricular, on es fa necessari recórrer a l'ús educatiu de mitjans i materials.

c) cal una educació que sigui cognitivament estimulants, és a dir, que requereixi pensament i anàlisi, no únicament exercicis basats en la repetició i la memorització. Augmenta el rendiment, inclús dels alumnes que estan en desavantatge, quan se'ls repta a satisfer uns nivells acadèmics elevats i ajustats a la seva "zona de desenvolupament proper".

d) la lectura i l'escriptura s'han d'ensenyar en totes les matèries, estimulants l'expressió i la comprensió del llenguatge. S'han de proporcionar oportunitats de parlar i escriure, de practicar l'ús del llenguatge i de rebre la retroalimentació natural de la conversa. El desenvolupament del llenguatge es pot estimular amb estratègies tan senzilles com reformular, demostrar, oferir expressions alternatives i plantejar preguntes. El llenguatge quotidià i el llenguatge acadèmic necessiten un desenvolupament continu i integrat, ja que el llenguatge acadèmic es basa en el llenguatge quotidià i en el pensament que aquest reflecteix, i alhora els modifica.

e) l'ensenyança dialògica és adequada per qualsevol matèria. Ofereix condicions essencials per un aprenentatge màxim. Proporciona la base cognitiva i empírica per relacionar l'aprenentatge escolar amb el coneixement individual, comunitari i familiar de l'alumne/a. Mitjançant la conversa que desenvolupa temes, el docent guia la participació de l'alumne/a, qüestionant i compartint idees i coneixements. Proporciona la forma crítica d'ajuda pel desenvolupament del pensament i la resolució de problemes.

Sense la retroalimentació que proporciona la comunicació el professor/a no podria partir dels coneixements previs de l'alumnat, ni podria preveure les dificultats específiques per donar estratègies de solució i suport a cadascú. La comunicació, la capacitat d'escolta activa i de diàleg és el valor més significatiu que té el professorat respecte l'aprenentatge de l'alumnat.

Aquestes cinc normes estan relacionades entre si i formen una visió holística de l'educació.

3. **Les rutines** són els patrons de comportament del professor/a, allò que sol fer a les seves classes. Les rutines poden ser de tipus emocional (donar les gràcies, mostrar preocupació...), de tipus acadèmic (preguntar després d'haver explicat, tornar els exàmens corregits de seguida...) i d'explicitació clara de normes a l'aula (permetre o no parlar quan es treballa, deixar passar o no certes coses...). Les rutines permeten predir la marxa de la classe i donen estructura i seguretat a l'alumnat. Els professors/es que no defineixen amb claredat les seves rutines i que es mostren

ambivalents desestructuren el procés de la classe i propicien molta més disrupció.

4. El control i gestió d'aula

El primer element de control és la mateixa figura del professor/a. La presència del professor/a mai és neutral, sempre influeix, positivament o negativament. La manera com es dirigeix als alumnes, el tracte que els dóna, la coherència que manifesta entre el que diu i el que fa, la sinceritat i justícia de les seves actuacions... Sánchez Pacheco (1997) destaca 10 factors que afavoreixen una bona gestió de l'aula i la prevenció de conflictes. Entre els referits estrictament a l'aula hi ha:

- el paper respectuós del professor/a, considerant les diferències individuals, les diferències d'opinió, els diferents interessos i les diferents necessitats. I diferenciant, també, la persona de l'acció
- l'atenció integradora de la diversitat, concretada en l'estructura organitzativa que faciliti a l'alumnat el sentiment de ser atesos i que convidi a la participació i a la corresponsabilitat
- actituds càlides i d'ajuda en la relació adult-adolescent. Si partim de la idea que a partir de les nostres creences d'identitat ens comportem d'una manera o d'una altra, en el canvi de creences rau la solució a una conducta disruptiva o agressiva (Timoneda, 1997).¹
La visió que els nois i noies amb comportaments agressius tenen d'ells mateixos és tan negativa, que tendeixen a interpretar la conducta de les persones que els envolten com un perill del qual s'han de protegir i ho fan manifestant conductes de defensa de tipus agressiu o disruptiu. Aquest és el mecanisme de producció de les conductes disruptives a les aules. Per ajudar aquests nois i noies és molt important entendre les seves circumstàncies, la seva situació personal.
- buscar sempre la millora de l'autoimatge de l'alumnat afavorint l'èxit, l'orientació i la discussió individual. El treball de l'autoestima en l'adolescència és una tasca necessària dins l'aula, tant per aconseguir l'equilibri personal dels adolescents que els predisposi positivament per l'aprenentatge, com per prevenir i atendre problemes disciplinaris

¹ Timoneda, C. *Neuropsicopedagogía: Aprender qué y cómo*.

- introduir elements de reflexió social sobre els conflictes i els problemes de l'aula i tractar-los dins l'aula

És fonamental la comunicació interpersonal. En molts nois i noies amb problemes d'inadaptació, la comunicació directa es troba bloquejada o impossibilitada (com a part de la conducta de defensa). És per això que la comunicació indirecta, esdevé una eina molt útil per establir una veritable comunicació interpersonal i per arribar a l'origen del problema.

La comunicació indirecta (Watzlawick, 1981) és la que ens permet arribar al món emocional.

Les interrelacions dins l'aula. Relacions intrapersonals, interpersonals i amb la matèria

El lloc on es realitzen la major part de les interrelacions humanes en un centre escolar és dins l'aula.

L'espai de trobada natural pels adolescents és sens dubte l'escolar. Conviure en un espai on diàriament transcorren totes les vivències del nostre alumnat, además de ser el lloc on es fa possible la transmissió de coneixements, fa que sovint esdevingui difícil de gestionar.

És important que el professorat tingui els objectius clars del que vol ensenyar a més a més d'un elevat grau d'empatia i assertivitat per treballar en el marc de les relacions interpersonals. La relació és ineludible a la tasca docent.

Tipus de relacions que s'estableixen a l'aula:

- **interpersonals:** relació amb els altres, incideixen en el clima d'aula i en la missió i satisfacció del docent.
- **intrapersonals:** relació amb mi mateix, autoestima, autocontrol...
- **apersonals:** relació que s'estableix amb la matèria, amb els objectius de treball, amb les tasques...

Relacions interpersonals.

Les relacions que s'estableixen són fonamentals. S'han de basar en l'acceptació, la confiança, el respecte, la consideració, l'ajuda, la transparència, la cordialitat. L'estil de comunicació del professor ha de ser obert i respectuós tant en el procés d'instrucció i aclariment de dubtes, com en l'abordatge dels conflictes que sorgeixen. Tenir cura del tipus d'interaccions que s'estableixen a l'aula tant amb llenguatge verbal com no verbal.

Introduir elements de motivació i reforços emocionals. Reforços positius (elogis verbals, amb la mirada, proximitat corporal, reconeixement del treball, ...).

És essencial potenciar el sentiment de grup, la cooperació i l'ajuda mútua, de tal manera que l'èxit del grup és també l'èxit individual, en la mesura que cadascú ha assumit la responsabilitat que li correspon. De la mateixa manera, un fracàs individual s'ha de contemplar com un fracàs del grup. El professor/a que vetlla per l'acollida i l'ajuda entre companys optimitza els resultats pedagògics.

Relacions intrapersonals.

Aprofundir en l'autoconeixement, millorar l'autoestima i saber controlar les pròpies emocions, contribuirà a millorar les relacions amb els altres i ens ajudarà a estar més segurs de com actuem i decidim en situacions de la vida quotidiana. Desenvolupar el pensament causal, conseqüencial, alternatiu, de perspectiva i de mitjans –fi serà de gran ajuda a l'hora de resoldre conflictes i de desenvolupar la part cognitiva del nostre alumnat, per ser persones i per aprendre a construir coneixements dels continguts que els transmetem.

Treballar a tutories tots aquests aspectes contribuirà a optimitzar l'aprenentatge del nostre alumnat i a desenvolupar una de les 8 intel·ligències múltiples referides per Gardner.

Relacions amb la matèria.

És important que, com a docents, prenguem consciència de la relació que establim amb la nostra matèria i el nostre alumnat. El grau d'acceptació o de rebuig que puguem rebre dependrà moltes vegades de com presentem la nostra assignatura (ens apassiona?), de com distribuïm els continguts, de com ens presentem nosaltres mateixos (el que diem i el que no diem, però que expressem amb la postura, amb la mirada...), de com tenim en compte la diversitat del nostre alumnat, de les expectatives que dipositem en ells (altes, positives?). Hem d'esbrinar els gustos i les fòbies que poden mostrar els nostres alumnes respecte a la nostra matèria i no ser simples transmissors de coneixements. Les relacions que s'estableixen a principi de curs han de tenir en compte tot això sinó pot ser que perdurin diferents recels i actituds negatives durant tot el curs escolar respecte el que ensenyem. Moltes vegades els/las nois/es han tingut experiències negatives amb la nostra matèria per diversos motius. No cal que aprofundim en el perquè, sinó que ho hem de tenir present per canviar la seva perspectiva i que puguin veure el que ensenyem de diferents maneres. Esbrinar les seves creences per modificar-les, si és necessari, o per activar

mecanismes que les desmuntin. No tot l'alumnat s'avindrà a la nostra manera d'ensenyar, però hem d'arribar al màxim nombre possible d'alumnes.

Com millorar aquests aspectes dins l'aula.

Eines de què disposa el professorat per millorar el treball a l'aula:

- **intuïció:** depèn de la creativitat i dels recursos personals de cadascú, és aleatòria, queda en mans de l'atzar.
- **preparació, formació:** cursos, lectures, intercanvi d'experiències.

No podem instal·lar-nos en una cultura de professors solitaris. Hem de ser solidaris. És imprescindible establir estratègies per aconseguir el treball en equip. I aquest treball ha de ser rentable hi ha d'haver una proporció entre l'esforç i els beneficis.

Estratègies per millorar la relació del professorat amb l'alumnat

Per establir un bon clima relacional amb els nostres alumnes comptem amb la paraula. I la nostra ha de ser una paraula que no s'imposa sinó que convida al diàleg.

Els alumnes amb dificultats no saben posar paraules al seu malestar i per això actuen. Ens perceben d'entrada com a persones hostils i solen mostrar desconfiança. Es fa difícil accedir-hi a través de la comunicació directa.

Hem de trobar una altra manera de comunicar-nos amb aquests nois i noies que presenten dificultats en la comunicació.

Sovint la tenen bloquejada com a part de la conducta de defensa que manifesten i els educadors hem d'utilitzar recursos de comunicació indirecta (metàfores, pactes, interrupcions de patró, formulacions hipotètiques, falses opcions d'alternativa...). I amb la comunicació indirecta arribem a l'origen del problema perquè aquesta és la que permet arribar al món emocional. A través de la raó o la lògica s'arriba al que aquests nois i noies pensen de si mateixos, però el problema no està en el que pensen sinó en el que senten. La part emocional s'expressa sempre mitjançant el llenguatge corporal i paraverbal.

Hem d'establir un bon vincle amb TOTS els nostres alumnes.

La no contenció de les conductes inadaptades per part del professor és interpretada sempre per tots els alumnes com a manca d'autoritat, i això provoca nerviosisme i ansietat que es

manifestaran en forma de distorsió, no en tots els alumnes, però sí en alguns.

La comunicació i les relacions que se sustenten en els aspectes cognitius i emocionals

Partim de la idea que és impossible no comunicar. Quan diem que no ens entenen, en realitat, a què atribuïm aquest fet? Que no ens sabem explicar. Diem que els altres no tenen la capacitat de comprendre'ns, que som uns incompresos i que mai ens entendran... Són afirmacions que sentim molt sovint; però, potser, mai ens hem parat a pensar si sabem comunicar-nos amb eficàcia. Aprendre habilitats de comunicació ens pot ajudar a relacionar-nos millor amb les altres persones.

En tot acte comunicatiu, hi ha una part molt important del missatge que no és necessàriament verbal. Habitualment, es creu que, en la comunicació, la part més important del missatge és l'expressió verbal, però s'ha demostrat que hi ha un percentatge molt elevat d'elements orals i visuals que acompanyen l'acte comunicatiu amb molta més força.

El professor Mehrabian, de la universitat d'UCLA, va investigar i avaluar, en el seu llibre *Silent Messages*, la coherència o la incoherència dels diàlegs, i va comprovar que si hi intervenien els elements verbal, oral i visual junts es produïa una comunicació millor. En el seu treball, va analitzar i avaluar aquests elements, i el resultat va ser que, en un missatge, l'aspecte verbal només ocupa un 7%, l'oral (to de veu i entonació), un 33% i el factor visual (contacte visual, mirada, gestos, aspecte personal, etc.), un 55%.

És important l'emoció i l'entusiasme del to de veu quan volem comunicar-nos, així com el gest de la cara i el cos per reflectir la seguretat i convicció del que diem. Les paraules, la veu, la manera d'expressar-nos donen consistència al missatge i aporten una càrrega emocional important que ens pot ajudar a comprendre i a ser compresos amb més facilitat.

Per això, el professor apassionat per la seva matèria, que s'entusiasma donant-la a conèixer, té molt de guanyat.

A més, hi ha uns elements que contribueixen a facilitar el diàleg i d'altres que el bloquegen. Quan ens comuniquem, hi ha una sèrie d'elements que poden dificultar la comunicació. Sense adonar-nos-en, aquests elements comporten un trencament amb el nostre interlocutor. Hem de ser conscients d'identificar-los per aconseguir establir una millor relació entre la persona que parla i la que escolta. Alguns d'aquests elements distorsionadors són els següents: *posar etiquetes* (quedar-se amb una imatge negativa d'un mateix i dels altres); *culpabilitzar-se* (donar-se la culpa de tot el que passa); *generalitzar* (a partir d'un fet aïllat, fer una regla general); *interpretar el pensament* (creure's les sospites sobre els altres i no

preocupar-se de comprovar si realment és així); *raonament emocional* (suposar que les coses són com un mateix les sent); *utilitzar imperatius* (comportar-se seguint unes regles inflexibles i considerar inadequada qualsevol desviació).

Habilitats de comunicació:

Escolta activa: consisteix en animar el nostre interlocutor per tal que s'expressi amb confiança, sense jutjar-lo ni confrontar els seus arguments, només mirant de comprendre'l. Per comprendre'l bé hem de concentrar-nos en allò que ens diu l'altra persona, en els pensaments i sentiments que ens transmet, parant atenció als elements verbals, orals i visuals.

Llenguatge no verbal: somriure, assentir, mantenir contacte visual...

Clarificar: precisar idees i sentiments per ampliar la informació.

Parafrasejar: fer de mirall, per tal que, qui parla sàpiga que l'escoltem atentament i alhora sentim les seves pròpies paraules, animant-lo així a que continuï parlant. *El que dius és...que, si ho he entès bé...*

Resumir: recollir les principals idees, les paraules clau del missatge demostrant que ho hem entès bé, centrant el tema, hem de preguntar sempre si ho hem entès correctament: *és així?*

Mostrar empatia: posar-se en el lloc dels altres.

Assertivitat: dir allò que sents i que penses de forma positiva i respectant els drets dels altres.